

Dieđut luohpandoarjagis

Diedihančállosa sisdoallu

Go oaččut ovdamearrádusa.....	1
Eavttuid čuovvun.....	2
Doarjaga máksigohtet.....	2
Go leat luohpandoarjaga vuolde.....	3
Bajimus dienasrádji.....	3
Luohpandoarjaga mearri.....	4
Luohpandoarjaga máksin.....	5
MATA ja beaiveruđat.....	5
Nuppástusat doarjagii.....	5
Jos leat duhtameahttun.....	6
Bargoaláhatgoarta.....	6
Dieđuid geavaheapmi.....	6
Lassedieđut.....	6
Almmut Melai, jos.....	7

Go oaččut ovdamearrádusa

Čuovvovačas oaččut **miediheadđi** ovdamearrádusa iežat luohpandoarjjaohcamii. Luohpandoarjaga sáhtta máksigoahtit, go leat deavdán mearrádusas máinnašuvvon eavttuid.

Maid eavttuid don galggat deavdit

Mielddus loahpalaš luohpadangirjjis (gávpegirji, skeaŋkagirji, láigosoahpamuš jna.) galgá doaimmahuvvot Melai **12 mánotbaji sisa** ovdamearrádusa addimis, muđui mearrádus healbá. Loahpalaš luohpan galgá ollašuhttot seamma eavttuiguin go árvalusas.

Eanadoalus luohpandoarjja sáhtta álgit easka dalle, go leat deavdán gáibiduvvon agi, heaitán bargamis gávppálaš eanadoaluin alcesat dahje oktasaš lohku, heaitán vuovdedoalu háhkanbargguid ja luohpan buvttadanealliin ja láigoeatnamiin ja geahpedan bargodietnasiid vuollel dienasráji.

Almmut buvttadanealliin luohpamis čuovvovaš skoviin ja máhcat dan ovttas loahpalaš luohpadangirjiin. Jos dus leat láigoeatnamat, de galggat cealkit eret láigosoahpamušaid dahje sirdit daid nubbái ja doaimmahit Melai mildosiid eretcelkojuvvon dahje sirdojuvvon láigosoahpamušain.

Jos dus leat eanadoalu olggobealde bargodietnasat dahje luohpmušdoaimmat, de don galggat almmuhit daid nohkamis dahje dietnasiid báhcimis vuollel dienasráji. Deavdde dalle bargodietnasiidda guoskevaš čuovvovaš skovi ja máhcat dan Melai. Sádde midjiide maddái iežat bargoaddi duođaštusa bargogaskavuodá nohkanbeaivvis dahje duođaštusa das, goassáža rájes du bargodietnasat báhcet vuollel dienasráji. Jos dus lea eará fitnodatdo-

aibma (YEL), de sádde midjiide mildosa oadjoearvvi mearrádusas YEL-oaju nohkamis dahje YEL-bargodietnasa dárkkisteamis nu, ahte du jahkebargodietnasat báhcet vuollel dienasráji gerdojuvvon guovttenuppelogiin.

Boazodoalus luohpandoarjja sáhtta álgit easkka dalle, go leat heaitán bargamis gávppálaš boazodoaluin ja eará eanadoaluin alccesat dahje oktasaš lohku, heaitán vuovdedoalu háhkanbargguid ja geahpedan bargodietnasiid vuollel dienasráji. Jos dus leat láigoeatnamat, de galggat cealkit eret láigosoahpamušaid dahje sirdit daid nubbái ja doaimmahit Melai mildosiid eretcelkojuvvon dahje sirdojuvvon láigosoahpamušain.

Eanadoaluin joatki čatnaseapmi

Luohpandoarjaga sáhtta máksigoahtit easkka dalle, go luohpadeamioažžu deavdigoahtá iežas addin šaddadančatnaseami.

Jos dálus dahkkojuvvo buolvadatmolsun, de galgá joatki maiddái ássat dálus dahje dakkár gaska duohen das, ahte dálle šaddá áššáigullelaš vuogi mielde diksojuvvot ee. ealliid-suodjalanlága njuolggadusaid mielde. Dás galgá doaimmahit midjiide luohpandoarjjamearrádusas bivdojuvvon čielggadusa. Luohpandoarjaga sáhtta máksigoahtit easkka dalle, go joatki lea fárren dálle. Jos joatki lea soahtebálvalusas dahje stuđeremin, de luohpandoarjja sáhtta álgit easkka dalle, go son lea máhccan dálle bargat eanadoaluin.

Boazodoaluin joatki čatnaseapmi

Luohpandoarjaga sáhtta máksigoahtit easkka dalle, go luohpadeamioažžu deavdigoahtá iežas addin čatnaseami.

Jos joatki lea soahtebálvalusas dahje stuđeremin, de luohpandoarjja sáhtta álgit easkka dalle, go son lea máhccan bargat boazodoaluin.

Eavttuid čuovvun

Luohpandoarjaga eavttuid čuovvuma bearráigeahččet Mela, dálanguovloaláhuseiseválddit, TE-guovddážat ja Eana- ja meahccedoalloministeriija.

Bearráigeahču várás máinnašuvvon oassebellin lea vuoigatvuohta oahpásmuvvat luohpandoarjaga vuollásaš dálle ja vuoigatvuohta oažžut dieđuid luohpandoarjjalágas mearriduvvon eavttuid dievamis.

Doarjaga máksigohtet

Doarjaga máksigohtet manjit mánotbaji álggu rájes, go čuovvovaš eavttut leat devdojuvvon:

- Luohppi lea deavdán gáibiduvvon agi.
- Loahpalaš luohpadanreive lea vuolláičállojuvvon ja hálddašanvuoigatvuohta lea sirdašuvvan.
- Bealdduid hálddašanvuoigatvuohta dahje bohccuid oamastanvuoigatvuohta leat sirdašuvvan luohpadeamioažžui.
- Gávppálaš eanadoallu dahje boazodoallu iežas dahje oktasaš lohku ja vuovdedoalu háhkanbarggut leat loahpahuvvon ja ealliin lea luhppojuvvon. Maiddá láigobealdduid šaddadeamis lea luhppojuvvon.

- Luohppi dietnasat luohpama manjá leat vuollel 588,54 euro mánotbajis (2008:s).
- Veajuiduhttindoarjaga máksin lea nohkan.
- Dállodoaluin joatki lea fárren dálui dahje sohppojuvvon gaskka duohkai dálus ja bargagoahtán eanadoaluin dahje joatki lea bargagoahtán boazodoaluin.

Jos dutnje mieđihuvvui dál "ráhkkanahhti" luohpandoarjja, de dan máksigohtet manjit mánotbaji álggu rájes das, go leat deavdán luohpanagi, dainna eavttuin ahte du dietnasat eará bargguin báhcet vuollel dienasráji.

Jos luohpandoarjaga eai leat vel máksigoahtán, de sáhtát váldit MYEL-oaju bearašlahttun, jos ásat ja ainge barggat dálus. Go luohpandoarjaga leat máksigoahtán, de bearašlahtu oaju ii sáhte šat váldit. Jos dutnje nannejuvvo bákkolaš MYEL-oadju ovdalgo máksigohtet luohpandoarjaga, de dus lea vuoigatvuohta maiddá luopmosadjásašbálvalusaide.

Go du MYEL-oadju nohká, de maiddá du MATA-oadju nohká oktanaga.

Go leat luohpandoarjaga vuolde

Go bázát luohpandoarjaga vuollai, de galggat heaitit fitnodatolmmožin jođihuvvon gávppálaš eanadoalu, boazodoalu, vuovdedoalu háhkanbargguid, náhkkeealliidgárduma ja eará ealliid doallama, šaddogárdešaddadeami, šaddovistebuvttadeami, guollešaddadeami, mieđašeniiddoalu, ámmátlágan meahcebevddu, murjema ja guoppardeami. Dáiguin oaččut bargat dušše ruovttudárbbuid várás.

Šaddoeanan dahje viessosadjin vurkejuvvon eanabihtás sáhtát šaddadit iežat atnui šaddogárdebuktageid (ii gortni), muhto maidige eanadoallobuktageid dahje šaddogárdebuktageid it oaččo vuovdit. Doarjja loahpahuvo, jos álggahat fas buvttadeami. Dát čatnaseapmi lea fámus maiddá ovdalgo doarjaga máksigohtet.

Vuovddi háhkanbargguid ii oaččo bargat luohpandoarjaga áigge (ávnnasmuora válmmašteapmi ja fievrredeapmi eret eanadálu vuovddiin háhkangávppi oktavuodas). Muhto dihto vuovdedikšun- ja vuovdegeavahanbargguid gal oažžu bargat. Dákkárat leat vuovddi ođasmahttin ja nuorra vuovddi dikšun, vuovddi dikšunboaldin, energijamuora rádjan, goivvohagaid roggan vuovddi dikšun dihte, vuovddi dukten ja meahcegeainnu ráhkadeapmi. Muora oažžu friddja vuovdit sihke ceakkomuorra- ja háhkangávppiin, beare barggu bargá gii nu eará go doarjjaoažžu. Boaldinmuoraid murren vuovdimassii gehččojuvvo háhkanbargun.

ležat hálddašánválddi vuollai báhcán visttiid don oaččut geavahit earái go eanadoallobuvttadeapmái. Daid sáhtát láigohit dahje vuovdit geasa beare, maiddá eará eanadoalliide eanadoallobuvttadeapmái.

Bajimus dienasrádji

Luohpandoarjja ii máksojuvvo dain mánotbajiin, goas du bargodietnasat mannet badjel dienasráji 588,54 euro mánotbajis (2008:s). Bargodietnasiidda lohkkovit bargo- ja virgegaskavuodas, fitnodatdoaimmas ja luohttamušdoaimmas boahhti sisaboadut. Maiddá luopmosadjásašbarggus fidnejuvvon bálkaboadut váldojuvvojit bargodienasin vuhtii.

Dienasrádji ii guoskka ealáhat- iige oaiveopmodatboađuide iige ná ovdamearkka dihte láigoboađuide, dihto áiggiid boahtti šibitvuovdinboađuide iige muora vuovdinboađuide. Dat ii guoskka maiddá mielkeboađuide, mat máksjuvvojit luohpama maŋŋá, iige vuorkkáide báhcán gortniide ja suinniide. Bargodienasin eai váldojuvvo vuhtii oapmasašdikšundoarjja dahje bearašdikšumis boahtti bálkáboađut eaige maiddá gielddalaš luohttámušdoaimmas fidnejuvvon boađut. Dienasrádji badjána jahkásaččat bálkágerddona mielde.

Ovdalgo doarjaga máksigohtet, de du bargodietnasat sáhttet leat vaikko man storrát. ležat čatnaseami galggat goittot čuovvut maiddá dalle.

Doarjaga gaskkalduhttin

Bargodietnasat sáhttet mannat badjel dienasráji. Luohpandoarjaga máksin goittotge gaskkalduhtto badjelmanna boddii. Dienasráji badjelmanna mis galgá almmuhit Melai. Almmut maiddá, go du bargodietnasat njidjet dienasráji vuolábeallai, vai mii sáhttit fas máksigohtit dutnje doarjaga.

Luohpandoarjaga máksin gaskkalduhtto maiddá dalle, jos váldovástu dálloallamis dahje boazodoalus sirdašuvvá fas luohppiide buolvadatmolsuma maŋŋá ovdamearkka dihte dálloalvu joatki soahtebálvalusa dahje stuđerema boddii. Dás galgá almmuhit áiggil Melai.

Luohpandoarjaga mearri

Luohpandoarjja čohkiida vuodđomearis ja dievasmahttinoasis. **Vuodđomeari** vuodđuduvvá eanadoallofitnodatolbmui nannejuvvon MYEL-bargodietnasiidda.

Luohpandoarjaga vuodđomeari lea seamma stuoressis go livččii dievas MYEL-bargonávccahisvuodaealáhat luobadettiin. Oassebargonávccahisvuodaealáhaga oážžu olbmo luohpandoarjaga vuodđomeari čielgá nu, ahte muhttojuvvo oassebargonávccahisvuodaealáhaga MYEL-ossodat dievas MYEL-bargonávccahisvuodaealáhaga sturrosažžan.

Jos don leat riegan ovdal 1.1.1947 ja dus leat vuollel 18-jahkásaš mánát, de du luohpandoarjagis lea mielde **eanadoallofitnodatolbmo ealáhatlága mielásaš mánnábajádus**. Mánnábajádus nohká, go du mánná deavdá 18 jagi.

Vuodđomearis geahpeduvvojit bargi ealáhatlágas ásehuvvon vuoruhuvvon ovddut, dego ovdamearkka dihte bárteoadjolága dahje johtalusoadjolága mielásaš buhtadusat.

Luohpandoarjaga **dievasmahttinoassi** lea seamma stuoressis go álbmotealáhatlága mielásaš bargonávccahisvuodaealáhat livččii luobadettiin. Dievasmahttinoasi mearrái váikkuhit luohpandoarjaga vuodđomeari lassin eará bargoealáhagat, bárte- ja johtalusoadjolága mielásaš buhtadusat ja dáid lágaid mielásaš bearašealáhagat. Dievasmahttinoasi mearrái váikkuhit maiddá bearašgaskavuodát ja ássangieldda divrrasvuodaluohkká.

Jos dus leat vuollel 16-jahkásaš mánát, geat ássat seamma dálloalvus, de dus lea vuoigatvuohta **álbmotealáhatlága mielásaš mánnábajádussii**. Mánnábajádussii addá vuoigatvuođa maiddá eará dálloalvus ássi vuollel 16-jahkásaš mánát, gean áigái boadus luohpandoarjaga oážžu vástida.

Mánnábajádus lea vearuvuloš sisabohtu ja dan máksá Mela. Mánnábajádus nohká, go mánná deavdá 16 jagi dahje mánnábajádusa oážžuma eará eavttut eai šat dieva.

Luohpandoarjaga máksin

Luohpandoarjaga vuodđomearri máksojuvvo gitta dassái go olmmoš deavdá 63 jagi, man maŋŋá dat molsašuvvá MYEL-boarisvuodaealáhahkan.

Dievasmahttinoasi sáhttá máksit raddálagaid MYEL-boarisvuodaealáhagain gitta dassái, go olmmoš deavdá 65 jagi dahjege álbmotealáhatlágas mearriduvvon boarisvuodaealáhatagi.

Luohpandoarjaga máksojuvvo dan báhkokontui, man don almmuhit doarjjaohcamis. Báhku máinnašuvvo maiddá luohpandoarjaga máksinmearrádusas. Jos háliidat maŋŋelis molsut báhku, masa doarjja máksojuvvo, de almmut midjiide iežat ođđa kontonummira čálalaččat. Luohpandoarjaga máksojuvvo mánnosaččat guđege mánu nuppi báhkobeavve.

Du luohpandoarjaga lea vearuvuloš sisabohtu, ja danin mii geassit das vearu (ovda-bearranláhka 5 §). Máksinmearrádusa fárus leat rávvagat, mo sáhtát doaimmahit midjiide iežat vearrogeassinproseantta. Go luohpandoarjaga vearuhuvvo ealáhatsisabohtun, de danin das dahkkojuvvo vearuhusas ealáhatbohtogeahpádus.

MATA ja beaiveruđat

Jos ásat dálus ja barggat dálus buolvadatmolsuma maŋŋá lagasfuolkái veahkin iige du luohpandoarjaga leat vel mávssus, de sáhtát váldit MATA-oaju bearašlahttun sihke MATA-bargobárteoaju ja astoáigeoaju. Jos barggat bearašlahttun dan maŋŋá go luohpandoarjaga leat juo máksigohtán, de sáhtát váldit sihke bargo- ja astoáiggi bárteoaju eaktodáhtolažžan.

Luohpandoarjaga oažžui dahje "ráhkkanahhti" doarjaga vuolde leahkki olbmui sáhttá dihto dáhpáhusain máksit buohcanoaju beaiveruđa, jos soai bargaba dienasbarggu. Dán gánnáha gulaskuddat Kelas. Ráhkkanahhti luohpandoarjaga vuolde leahkki olmmoš sáhttá oažžut maiddá bargguhisvuodabeaiveruđa.

Nuppástusat doarjagii

Luohpandoarjaga vuodđomearri čuovvu bargoealáhatindeavssa ja dievasmahttinoassi álbmotealáhatindeavssa. Vejolaš bajádusat dahkkojuvvojit álo ođđajagimánu álggus. "Ráhkkanahhti" luohpandoarjagii lasihuvvo indeaksabajádus maiddá dan áiggis, mas doarjja ii vel máksojuvvo.

Jos leat náitosis, de du luohpandoarjaga dievasmahttinoassi lea vuoliduvvon. Guoibmevuoládus jávká náittosearu dahje guoimmi jápmima dihte. Jos náitalat, go leat luohpandoarjaga vuolde, de doarjagii dahkkojuvvo guoibmevuoládus.

Jos dievasmahttinoassi lea vuoliduvvon ovttasorruma dihte, de vuoládus jávká ovttasorruma nohkama dahje ovttasorrunguoimmi jápmima dihte. Ođđa ovttasorrun ii dan sadjái váikkut luohpandoarjagii.

Luohpandoarjaga oažžun ii hehte ealáhahkii báhcima, muhto álbmotealáhat dahje bargoealáhat heahtihit dievasmahttinoasi. Bargobárte- ja johtalusoadjológa mielássaš beaiveruđat dahje ealáhagat sáhttet geahpedit luohpandoarjaga vuodđomeari. Danin almmut midjiide, jos oažžugoađát bargoealáhaga dahje álbmotealáhaga dahje bargobárte- dahje johtalusoadjológa mielássaš buhtadusaid. Bearašealáhagas ii dárbbas almmuhit, iige maiddá boarisvuodaealáhagas 63-jahkásažžan.

Go leat deavdán 63 jagi, de luohpandoarjaga vuodđomearri molsašuvvá boarisvuodá-ealáhahkan ja dievasmahttinoasi máksin joatkašuvvá. Sáhtát ohcat maiddá eará bargoealáhagaid, go leat deavdán 63 jagi. Go deavddát 65 jagi, de don galggat ohcat álbmotealáhaga boarisvuodáealáhaga Álbmotealáhatlágádusas.

Go luohpandoarjaga oažžu jápmá, de su luohpandoarjja nohká. Dát ii rievdat dan doarjaga meari, mii máksojuvvo nubbái. Náittosguoimmi jápmima maŋŋá leaska luohpandoarjaga guoibmevuoládus goittot jávká. Leaska sáhttá oažžut maiddá MYEL-bearašealáhaga. Oapmahaččat sáhttet oažžut maiddá joavkoheagga-oadjobuhtadusa, jos MYEL-oaju nohkamis eai leat vel gollan golbma jagi.

Luohpadeamioažžu čatnaseapmi nohká, jos luohpandoarjaga oažžut jápmet ovdalgo čatnasanáigi lea nohkan. Luohpadeamioažžu čatnasanáigi lea álo goittot uhcimustá vihtta jagi.

Jos leat duhtameahttun

Jos mearrádus lea du mielas boastut dahkkojuvvon, de sáhtát váidit das 30 jándora sisa. Mela-áššealmmái veahkeha váidaga dahkamis. Nuppástusohcanrávvagat leat mearrádusa nuppe bealde.

Bargoealáhatgoarta

Luohpandoarjaga oažžun dus lea vejolašvuohta oažžut vuoládusaid sierralágan bálvalusain ja buktagiin. Vuoládusaid oaččut, go čájehat bargoealáhatgoartta ja govaláš identititehtaduođaštusa (ovdamearka dihte vuodjingoartta dahje pássa). Mii sáddet mávssihanmearrádusa fárus dutnje bargoealáhatgoartta.

Dieđuid geavaheapmi

Du luohpandoarjjaášši gieđahallama oktavuodas fidnejuvvon dieđut gullet čiegusindoallangeatnegasvuodá vuollai. Dieđuid sáhttá addit vierrásiidda dušše du iežat lobiin dahje dalle, jos lágas lea njuolggadus, mii addá vuoigatvuodá Melai luohpadit čiegusindoallanvuloš dieđuid. Mela sáhttá geavahit iežas oažžun dieđuid maiddá juoga eará ášši dikšumii. Ná Mela ii dárbbáš bivdit šat ođđasit dakkár dieđuid, mat das leat juo ovddežis.

Lassedieđut

Mearrádusas lea máinnašuvvon dan olbmo namma, guhte lea gieđahallan du luohpandoarjjaášši. Sus fidnet buoremusat lassedieđuid dan mearrádusas, maid ožžot aiddo dál.

Mela-dorvui goskevaš buot áššiin sáhtát gulaskuddat Mela-áššealbmá. Áššealbmái sáhttá riŋget ja sus sáhttá várret vuostáiváldinái. Áššealbmá oktavuodadieđut gávdnojit telefongirjii báikkis "Maatalousyrittäjien eläkelaitos". Vuostáiváldindieđut gávdnojit buoremusat Mela interneahhtasiiduin.

Sáhtát váldit maiddái njuolggá oktavuodá áššehasbálvalussii, tel. 020 630 0650. Dasa lassin interneahhtasiidduin gávdnojit dárkilet dieđut Mela-dorvvus čujuhusas www.mela.fi.

Almmut Melai, jos

- oazžugoađát juoga ealáhaga vuollel 63-jahkásažžan
- du ruovttučujuhus molsašuvvá
- bargagoađát ođđasit gávppálaš eana- ja boazodoaluin dahje álggát fas vuovdedoalu háhkanbargguide
- du bargodietnasat mannet badjel dienasráji
- du bearašgaskavuodát nuppástuvvet
- vástu dálloallamis sirdašuvvá dutnje joatki stuđerema, soahtebálvalusa ded. ášši dihte.
- Luohppi lea deavdán gáibiduvvon agi.

Eanadoallofitnodatolbmuid ealahatlagádus (Mela)
Revontulentie 6, 02100 Espoo
tel. 020 630 0500

www.mela.fi